

Το κείμενο αφορά μια σημαντική πολιτική στιγμή της ΕΑΜικής αντίστασης και ειδικά της απόκρουσης της δράσης των “εθνικόφρονων” αντικομμουνιστικών ομάδων που έστηναν οι Άγγλοι στην Πελοπόννησο, με στόχο να πλήξουν τον ΕΛΑΣ.

Στηρίζεται, με ελάχιστες περικοπές και μικροδιορθώσεις ονομάτων, στην καταγραφή από το βιβλίο του Παντελή Μούτουλα. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ 1940-1945, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2004).

Αφιερώνεται στους νεκρούς μαχητές του ΕΑΜ και ΔΣΕ από την Κωστομέρα, που έδωσαν τη ζωή τους για την ελευθερία.

Π.Μ.

Φεύγοντας από την **Κωστομέρα** (1) με κατεύθυνση βορειοανατολικά, συναντάμε, δύο χλμ. από το χωριό, στη Βουνούκα, τη θέση **Θεοτόκου**, μια απότομη βουνοπλαγιά σαν πέταλο εξέδρας ποδοσφαιρικού γηπέδου που πέφτει απότομα σε οξεία γωνία με το έδαφος. Ξεκινώντας από το αριστερό άκρο του πετάλου, η κορυφογραμμή της βουνοπλαγιάς, κάπου 150 μέτρα μήκος, βρίσκεται σταθερά στο ίδιο ύψος από το έδαφος, αλλά από το σημείο που καμπυλώνει για να καταλήξει στο άλλο άκρο χαμηλώνει τόσο πολύ, ώστε η δεξιά απόληξη του πετάλου μοιάζει ατροφική. Στα ριζά των βράχων, στο μέσο του πετάλου, υπάρχει μια στάνη. Μπροστά και αριστερά της ορθώνεται μια βελανιδιά. Το έδαφος μπροστά από το πέταλο είναι σχετικά ομαλό αλλά κατωφερικό. Εκτείνεται δεκάδες τετραγωνικά μέτρα προς την κατεύθυνση του χωριού και γκρεμίζεται απότομα, σχηματίζοντας το νότιο σύνορο του γηπέδου. Από τις δύο μακριές πλευρές του, η ανατολική ορίζεται από ψηλά βράχια και η δυτική από ένα άλσος. Κοιτάζοντας από τη νότια πλευρά του γηπέδου, το καλύβι μοιάζει με καλό καταφύγιο, καθώς το προστατεύει η βουνοπλαγιά από πίσω του· θα μπορούσε, ωστόσο, να γίνει και πρώτη τάξεως παγίδα για όποιον εγκατασταθεί εκεί, χωρίς να ελέγχει τις κορυφές της.

Ακριβώς αυτό το λάθος διέπραξε στις **21 Ιουλίου 1943** ο ανθυπολοχαγός του Εθνικού

Στρατού - **ΕΣ (2) Κώστας Καφίρης** από τη Γάρδιτσα, κατεβαίνοντας με τα 45 μέλη της ομάδας του προς την Κωστομέρα, επόμενο σταθμό του στην καταδίωξη οκτώ αυτόμολων της ομάδας (3). Κουρασμένοι από την πορεία και εν όψει της εισβολής στην Κωστομέρα, όπου γνώριζαν ότι υπήρχε οργάνωση του ΕΑΜ, οι άντρες του ΕΣ σταμάτησαν στη στάνη, όπου ο βοσκός τους έβρασε τρία σφαχτά. Το καζάνι το έβαλαν κοντά στη βελανιδιά και έστρωσαν στον ίσκιο της να φάνε, χωρίς να τοποθετήσουν φρουρές στα υψώματα του πετάλου.

Η ομάδα είχε περάσει από την **Αλβαινα (Μίνθη)**, όπου ο Καφίρης κακοποίησε το δάσκαλο **Θανάση Κλωνάρη** για να του αποκαλύψει το δρομολόγιο των λιποτακτών. Το επεισόδιο και η αυταρχική συμπεριφορά του Καφίρη, όπου πέρναγε, προκαλούσαν αγανάκτηση. Οι κάτοικοι της Κωστομέρας ένιωθαν την απειλή και είχαν αναστατωθεί. Η τοπική οργάνωση του ΕΑΜ αποτελούνταν (σ.σ. μεταξύ των άλλων) από τα αδέρφια **Τάσο και Φώτη Γεωργούλια** και το **Γιώργη Ζούπινα**. Υπολογίζοντας και τη δύναμη του **εφεδρικού ΕΛΑΣ** που βρισκόταν στο χωριό για την ασφάλεια του αναρρωνύοντος **Θανάση Κούτρη** (5), με επικεφαλής το δάσκαλο Νίκανδρο Τασιόπουλο από το Δραγώγι, έφταναν τους **δεκαπέντε (15)**. Παρ' όλα αυτά, ο φόβος και η αγανάκτηση για την παρουσία των αντρών του ΕΣ συσπείρωσε σε ελάχιστο χρόνο γύρω από το ΕΑΜ τους περισσότερους κατοίκους του χωριού, οι οποίοι αποφάσισαν να περάσουν στην επίθεση.

Κάθε σύγκριση σε οπλισμό μεταξύ των δύο πλευρών προδίκαιζε νίκη της ομάδας του ΕΣ, η οποία διέθετε οπλοπολυβόλα, 15 αυτόματα, 19 τουφέκια, πιστόλια και άφθονα πυρομαχικά. Από την άλλη πλευρά, ο μόνος γερά οπλισμένος ήταν ένας από τους λιποτάκτες, ο **Δημήτρης Μαυροειδής**, ο οποίος βρέθηκε τυχαία στην Κωστομέρα με το οπλοπολυβόλο του και αποφάσισε να συνεργαστεί επιτόπου με τον ΕΛΑΣ. Από τους ΕΛΑΣίτες, ο Τασιόπουλος κράταγε τουφέκι, το ίδιο και ο **Χρήστος Νικολόπουλος ή Ντόζης** από την Καλίδονα (6), έξι-εφτά του εφεδρικού ΕΛΑΣ είχαν **γκράδες**, ενώ οι υπόλοιποι ήταν εντελώς άοπλοι. Ο ΕΛΑΣ διέθετε και πέντε χειροβομβίδες. Αυτός ήταν ο συσχετισμός δυνάμεων σε πολεμικά μέσα.

Εντελώς άλλο αποτέλεσμα έδινε η σύγκριση των **συναισθηματικών αποθεμάτων** των αντιπάλων. Οι άντρες του ΕΣ, με εξαίρεση τον αρχηγό τους, δεν είχαν δείξει ιδιαίτερο ζήλο στην αναζήτηση των λιποτακτών. Τώρα έτρωγαν αμέριμνοι κάτω από τη βελανιδιά και φαίνονταν μάλλον απρόθυμοι να σηκώσουν όπλο εναντίον Ελλήνων. Αντίθετα, οι κάτοικοι της Κωστομέρας, θεωρώντας ότι απειλούνταν οι εστίες τους, είχαν ξεκινήσει κιόλας την πορεία τους προς τη θέση Θεοτόκου μαζί με τους εφεδρικούς, με σκοπό να εξοντώσουν τον αντίπαλο ή τουλάχιστον να τον υποχρεώσουν να παραδοθεί. Μόλις έφτασαν στο γήπεδο, οι καλύτερα οπλισμένοι πήραν θέσεις στο πέταλο των βράχων που κάλυπτε τη στάνη. Ο

Μαυροειδής σκαρφάλωσε σε ένα βράχο στην αριστερή καμπή του πετάλου τουλάχιστον δεκαπέντε μέτρα από το έδαφος, ο Ντόζης πήρε θέση στη βουνοπλαγιά, πίσω και πάνω από τη στάνη, και ο Τασιόπουλος μπήκε επικεφαλής των υπολοίπων, οι οποίοι, **αν και άοπλοι, βάδιζαν απειλητικά προς την κατεύθυνση των αντιπάλων τους.** Άλλοι ξεπρόβαλλαν από το νότιο σημείο της πτώσης της κοιλάδας και έπαιρναν την ανηφοριά, άλλοι από τα ακριανά δέντρα του άλσους και άλλοι κινούνταν στις ρίζες των βράχων.

Αριθμούσαν πολλές δεκάδες (Οι μαρτυρίες της ΕΑΜικής πλευράς μιλούν για 100 έως 200 άτομα) και κατευθύνονταν **χωρίς ιδιαίτερες προφυλάξεις** προς τη στάνη. Εκείνοι που δεν είχαν όπλα, βάσταγαν **ξύλα ή τσεκούρια.** Σύντομα οι άντρες του Καφίρη περικυκλώθηκαν, αν εξαιρέσουμε τη διέξοδο προς την αδύνατη άκρη του πετάλου, το χαμηλό ύψωμα βορειοδυτικά, που δεν είχε καταληφθεί. Πριν καν σκεφτούν να κινηθούν προς τα εκεί, δέχτηκαν καταϊγιστικά πυρά σε κυκλοτερή κίνηση από το οπλοπολυβόλο του Μαυροειδή και μερικές τουφεκιές από τους άλλους και ταμπουρώθηκαν στη στάνη. Κάποτε ο Μαυροειδής διέκοπτε για να φωνάξει «*παραδώσου, Καφίρη, γαμώ την Παναγία σου, είσαι κυκλωμένος από το Αρκουδόρεμα μέχρι την Αράχωβα*», εννοώντας μια περιοχή που για να καλυφθεί χρειαζόταν δύναμη ταξιαρχίας. Οι πολιορκημένοι όμως, τρομοκρατημένοι από τον αιφνιδιασμό, τα πυκνά πυρά του οπλοπολυβόλου και το θέαμα των αντιπάλων, μπορεί να το πίστεψαν κιόλας. Πάντως δεν έριξαν ούτε ριπή από την πλευρά τους και ορισμένοι έδειχναν ότι ήθελαν να παραδοθούν. Το οπλοπολυβόλο του Μαυροειδή εξακολουθούσε να βάλλει, κάποιος ΕΛΑΣίτης πέταξε μία χειροβομβίδα και, μέσα στη σύγχυση, ο Ντόζης κατέβηκε από τα βράχια και πλησίασε τη στάνη από πίσω για να αιφνιδιάσει τους άντρες του ΕΣ και να τους αιχμαλωτίσει. Έτσι όμως βρέθηκε μέσα στο πεδίο βολής των ΕΛΑΣιτών και χτυπήθηκε θανάσιμα.

Λίγα λεπτά αργότερα οι άντρες του Καφίρη άρχισαν να σηκώνονται με τα χέρια ψηλά, βγήκαν ένας-ένας από τη στάνη και παρέδωσαν με τάξη τα όπλα τους στους εφεδρικούς του ΕΛΑΣ. **Ο Καφίρης, ακόμη και αυτή την ώρα, αναζήτησε αξιωματικό για να παραδώσει το πιστόλι του. Εξεπλάγη όταν του είπαν ότι δεν υπήρχε αξιωματικός στις τάξεις των αντιπάλων.** Η έκπληξή του μεγάλωσε όταν διαπίστωσε ότι αυτός και οι άντρες του είχαν παραδοθεί σε **άοπλους και πολεμικά αδαείς αγρότες** και ότι, αν είχαν αποφασίσει να ρίξουν μερικές ριπές, θα είχαν κυριαρχήσει. Η μαζικότητα της αντίδρασης που προκάλεσε η απειλητική πορεία της ομάδας του φαίνεται ότι τον επηρέασε βαθιά, γι' αυτό ακολούθησε τους ΕΛΑΣίτες πειθήνια μέχρι το χωριό.

Εκεί η ατμόσφαιρα ήταν ακόμη περισσότερο ηλεκτρισμένη από ό,τι τις παραμονές της μάχης. Η είδηση για το θάνατο του Ντόζη είχε διαδοθεί και εκατοντάδες χωρικοί, κυρίως

της **Καλίδονας**, κατέκλυσαν την Κωστομέρα.

Ο Καφίρης κρατήθηκε στο σπίτι των αδελφών Γεωργούλια, εκεί όπου φιλοξενούσαν τον Κούτρη. Οι δύο άντρες έμειναν μόνοι τους στο ίδιο δωμάτιο και συζητούσαν, την ώρα που το εξαγριωμένο πλήθος φώναζε **«Θάνατος στον Καφίρη»**. Οι λεπτομέρειες της συζήτησης παραμένουν άγνωστες, αλλά το αποτέλεσμα συνάγεται από τα επακολουθήσαντα. Βλέποντας ότι η αγανάκτηση του κόσμου είχε κορυφωθεί και ανταποκρινόμενος στο κάλεσμα να βγει να τους μιλήσει, ο Κούτρης εμφανίστηκε στα σκαλιά του σπιτιού, **υποβασταζόμενος** από δύο συντρόφους του, καθώς ο τραυματισμός του ήταν ακόμη νωπός. Μίλαγε με δυσκολία. Εντούτοις, κατόρθωσε να τους εξηγήσει το νόημα του εαμικού αγώνα και να τονίσει την ανάγκη της εθνικής συσπείρωσης. Ήδη προετοίμαζε την εισήγηση που θα έκανε στο αυτόκλητο **λαϊκό δικαστήριο**, που είχε συγκροτηθεί από τις εκατοντάδες των αγροτών έξω από το αρχηγείο της εαμικής οργάνωσης. Ο Κούτρης είπε ότι Καφίρης είχε αποφασίσει να ενταχθεί στον ΕΛΑΣ, τον αποκάλεσε «συναγωνιστή» και του παραχώρησε το βήμα. Ο Καφίρης ζήτησε συγγνώμη, έδωσε το λόγο της στρατιωτικής του τιμής ότι δεν θα στραφεί εναντίον του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ και έκλεισε όπως-όπως την ομιλία του.

Οι ομιλίες δεν τους έπεισαν όλους. Την ώρα που μίλαγε ο Καφίρης, ο Σιάγκας από τον εφεδρικό ΕΛΑΣ της Καλίδονας πέταξε πάνω στη σκάλα μια χειροβομβίδα, χωρίς να αφαιρέσει την περόνη, μονάχα για εντυπωσιασμό, για να δηλώσει την αντίθεσή του στην απόφαση του καπετάνιου Θανάση Κούτρη. Συνολικά όμως τα πνεύματα ηρέμησαν, η οργή καταλάγιασε και οι συγκεντρωμένοι άρχισαν να αποχωρούν. Ολόκληρος ο οπλισμός του ΕΣ περιήλθε στα χέρια του ΕΛΑΣ, όπως υπέδειξε ο Κούτρης. Ο καπετάνιος δεν παρέλειψε να τονίσει ότι η εναντίωση των αξιωματικών προς το ΕΑΜ υποκινήθηκε από ξένο δάκτυλο και με τον τρόπο αυτό **υπέδειξε ολοφάνερα τους Άγγλους**, χωρίς να τους κατονομάσει, αλλά το μήνυμα πέρασε ξεκάθαρα στο ακροατήριό του.

Μετά το τέλος της ομιλίας και τη λήξη του **λαϊκού δικαστηρίου**, ο Φώτης Γεωργούλιας έγραψε στην πόρτα του σπιτιού του το σύνθημα **«Έξω οι φασίστες Άγγλοι»**. Στο χωριό έσπευσε και ο **Ρηντ** (7) για να μαζέψει τα όπλα, αλλά υποτάχθηκε στην απόφαση του τοπικού ΕΑΜ και του Κούτρη. Ήδη με τα όπλα αυτά είχαν εξοπλιστεί αντάρτες. Η λήξη της ημέρας εκείνης σήμανε την **οριστική απομάκρυνση των Άγγλων από την Κωστομέρα**.

Η αυθόρμητη κινητοποίηση των κατοίκων για την υπεράσπιση της κοινότητας παραπέμπει στην παραδοσιακή ετοιμότητα των μικρών κοινοτήτων να συσπειρώνονται εν όψει εξωτερικού κινδύνου. Η νίκη τους στερέωσε, επίσης, τη θέση του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ έναντι του ΕΣ στην περιοχή. **Η έκβαση της μάχης επιβεβαίωσε την πρωτοκαθεδρία της**

πολιτικής νομιμοποίησης του αντάρτικου πολέμου απέναντι στη στρατιωτική του οργάνωση, καταδεικνύοντας το ρόλο των πολιτικών οργανώσεων στον εθνοαπελευθερωτικό αγώνα και το ανέφικτο μιας επανάστασης που θα περιοριζόταν στα όπλα. Η ευκολία με την οποία παραδόθηκαν οι αξιωματικοί φανέρωσε την απροθυμία τους να εμπλακούν σε εμφύλια σύρραξη και αποκάλυψε το βάθος του αιτήματος της ενότητας για την ελευθερία. Εν ολίγοις, τα λάθη του Καφίρη έδειξαν ότι «ο πόλεμος είναι πολύ σοβαρή υπόθεση για να την εμπιστευθούμε σε στρατιωτικούς». **Οι κάτοικοι πείστηκαν επίσης ότι οι Άγγλοι, καλυπτόμενοι υπό την ιδιότητα του συμμάχου, προωθούσαν σχέδια εμφύλιου πολέμου.** Όλοι όσοι πήραν μέρος στα γεγονότα έδειξαν ότι συνειδητοποίησαν τα παραπάνω, κι έτσι η μάχη της Κωστομέρας ήρθε αναπάντεχα να αποτελέσει πολύτιμο στοιχείο στα χέρια του ΕΑΜ, για την προώθηση των πολιτικών του θέσεων.

Σημειώσεις

1. Χωριό της ορεινής Ηλείας, δώδεκα χιλιόμετρα ανατολικά από τον Κακόβατο και περίπου άλλα τόσα βόρεια από τα σύνορα Ηλείας-Μεσσηνίας. Το 1940 είχε μόλις 163 κατοίκους.
2. Ελληνικός ΣΤΡΑΤΟΣ-(ΕΣ) , αντιΕΑΜικός αντάρτικος σχηματισμός, με επικεφαλής το λοχαγό του προπολεμικού στρατού Τηλέμαχο Βρεττάκο, που καθοδηγούνταν από τους αξιωματικούς της Αγγλικής Αποστολής με κύριο στρατηγικό σκοπό να διαλύσουν τον ΕΛΑΣ στην Πελοπόννησο
3. Οι αυτόμολοι ήταν, ο Γιάννης Παλιάρος ή Κατσαράκης και ο Δημήτρης Μαυροειδής ή Τραγουλός από την Άλβαινα (Μίνθη), ο Νίκος Δημητρούλιας από τη Ζάχα και οι Γιώργης Ι. Φορατζής, Κώστας Ευθ. Αντρίκουλας, Αριστείδης Ν. Σπηλιώτης ή Ασκής, Δημήτρης Κ. Μπενάρδος, Βασίλης Ευστ. Καπής από τη Βερβίτσα. Είχαν πάρει μαζί και τον οπλισμό τους
4. Η κυρίως μαρτυρία για ό,τι ακολουθεί προέρχεται από την αφήγηση του Τάκη Γεωργούλια.
5. Κομμουνιστής και καπετάνιος από την Καλλιρρόη Μεσσηνίας
6. Πρώην αγροφύλακας στην Καλίδονα
7. Αξιωματικός του Βρετανικού Στρατού